

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.3.2.29>**НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СУДДІ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ ГАРАНТІЇ****Володимир Сердинський***аспірант відділу кримінального права, кримінології та судочинства**Інституту держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України**(Київ, Україна)*

ORCID ID: 0000-0001-6674-019X

Анотація. Автор статті аналізує різні доктринальні підходи до визначення поняття суддівської незалежності. Незважаючи на широкомасштабні судові реформи, доводиться констатувати низку проблем, пов'язаних із організацією та функціонуванням судової гілки влади, що актуалізує проблематику забезпечення суддівської незалежності в нашій державі. У статті наводиться аналіз низки висновків Консультативної ради європейських суддів, які мають лише рекомендаційний характер, однак закладають основи загальноєвропейських стандартів гарантування незалежності суддів і судової гілки влади загалом. До основних аспектів незалежності суддів, які мають бути чітко регламентовані в національному законодавстві, належать: процедури призначення на посаду, суддівська кар'єра, таємниця нарадчої кімнати, особливості притягнення судді до відповідальності.

Автор статті дійшов висновку, що в національному законодавстві закріплено ключові засади незалежності суддів, визнані на європейському та міжнародному рівнях, однак на практиці залишається низка проблем із забезпеченням справжнього незалежного суду, якому довіряє суспільство.

Ключові слова: незалежність судді, європейські стандарти, гарантії незалежності.

JUDGE INDEPENDENCE: ORGANIZATIONAL GUARANTEES**Volodymyr Serdynskiy***Postgraduate Student at the Department of Criminal Law, Criminology and Judiciary**V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0001-6674-019X

Abstract. The author of the article analyzes various doctrinal approaches to defining the concept of judicial independence. Despite the recent large-scale judicial reform, it is necessary to state a number of problems regarding the organization and functioning of the judicial branch, as well as problems related to the right of citizens to access to justice and a fair trial.

The article provides a broad analysis of a number of Conclusions of the Consultative Council of European Judges, which are only advisory in nature, but at the same time lay the foundations for pan-European standards of guarantees for the independence of judges and the judiciary. Council of Europe documents, as well as the CCEJ conclusions, highlight the main aspects of the independence of judges, which must be clearly and properly regulated in national law, such as the procedures for the appointment, career advancement of judges, requirements for independent decision-makers appointment to office, responsibility of judges.

The author of the article concludes that the main European and international standards of judicial independence are taken into account by national legislation, but problems remain in practice, and it is still not possible to restore public confidence in the judiciary.

Key words: independence of a judge, European standards, guarantees of independence.

NIEZALEŻNOŚĆ SĘDZIEGO: GWARANCJE ORGANIZACYJNE**Volodymyr Serdynskiy***aspirant Wydziału Prawa Karnego, Kryminologii i Sądownictwa**Instytutu Państwa i Prawa im. W.M. Koreckiego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy (Kijów, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0001-6674-019X

Adnotacja. Autor artykułu analizuje różne podejścia doktrynalne do definiowania pojęcia niezależności sędziowskiej. Mimo szeroko zakrojonych reform sądowniczych należy stwierdzić szereg problemów związanych z organizacją i funkcjonowaniem sądownictwa, co aktualizuje problematykę zapewnienia niezawisłości sędziowskiej w naszym państwie. Artykuł przedstawia analizę szeregu ustaleń Rady Doradczej Sędziów Europejskich mających jedynie charakter opiniotwórczy, jednak kładących podwaliny pod paneuropejskie standardy gwarantowania niezależności sędziów i sądownictwa jako całości. Do głównych aspektów niezależności sędziów, które muszą być wyraźnie uregulowane w prawie krajowym, należą: zasady powoływania na stanowisko, kariera sędziowska, tajemnica pokoju narad, cechy pociągnięcia sędziego do odpowiedzialności.

Autor artykułu doszedł do wniosku, że prawo krajowe utrwaliło kluczowe zasady niezależności sędziów uznawane na szczeblu europejskim i międzynarodowym, jednak w praktyce pozostaje szereg problemów z zapewnieniem prawdziwego niezależnego sądu, któremu ufa społeczeństwo.

Słowa kluczowe: niezależność sędziego, normy europejskie, gwarancje niezależności.

Вступ. Уже не перший рік як у нашій державі озвучується одне з пріоритетних завдань судової реформи, а саме: відновлення довіри до судової гілки влади. У 2014 році ухвалили Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» (Закон, 2014), який визначає правові та організаційні засади проведення спеціальної перевірки суддів судів загальної юрисдикції як тимчасового посиленого заходу. Метою проведення такого заходу, серед іншого, є утвердження в діяльності суддів принципів незалежності та неупередженості.

Судова реформа не втрачає своєї актуальності й на сьогодні, розробляються численні законопроекти, як наприклад, проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності Верховного Суду та органів суддівського врядування», який є реакцією на цьогорічне рішення Конституційного Суду України, а крім того, розробляються взагалі нові глобальні трансформації судової гілки влади. Однак довіра суспільства до судової гілки влади, не дивлячись на численні реформи, так і не зросла. В процесі проведення реформ важливо впроваджувати заходи, які сприятимуть утвердженню незалежного та неупередженого суду, що значно покращиться на відправленні справедливого судочинства та сприятиме належному захисту прав, свобод та інтересів особи.

З огляду на це метою статті є дослідження теоретико-правових підходів до вивчення питання незалежності суду та суддів, а також аналіз національного законодавства на його відповідність міжнародним, європейським стандартам незалежності суддів та судової гілки влади.

Основна частина. Проблематика незалежності суду та суддів є достатньо розробленою у вітчизняній правовій думці, однак вона не втрачає своєї актуальності з огляду на довго триваючу судову реформу в Україні, що зумовлює численні зміни в національному законодавстві, в тому числі спрямовані на формування нових процедур призначення суддів в Україні, які мають сприяти забезпеченню їхньої незалежності як зовнішньої, так і внутрішньої судової. Серед останніх напрацювань вітчизняних дослідників проблематики незалежності суддів та судової влади загалом, варто відмітити наукові публікації О.П. Кучинської, Ю.В. Циганюк, В.О. Скрипченка, Т.А. Цувиної.

Відповідно до статті 126 Конституції України незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України. Вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється. Також стаття 129 Основного Закону передбачає, що суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права.

Системний аналіз положень Конституції України, дає можливість підсумувати, що незалежність виступає конституційним принципом як організації, так і функціонування судів, а також професійної діяльності суддів, які при здійсненні правосуддя підкоряються лише закону.

Аналіз вітчизняних фахових наукових публікацій на тематику незалежності суду, судді, судової влади дає змогу зробити висновок, що ці поняття тісно пов'язані між собою. В наукових колах обґрунтовується також системний підхід до поняття «незалежність суду», суть якого полягає в тому, що незалежність суду «слід розглядати як єдине та в той же час багатогранне явище, що є і елементом системи стримувань та противаг, і принципом (засадою) функціонування судової влади, її якісною характеристикою, і елементом права на суд, і мірою свободи суду у відносинах із іншими гілками державної влади» (Кучинська, 2016: 99).

Висновок про взаємозалежний та тісний зв'язок незалежності судді, незалежності суду та судової влади загалом можна зробити, аналізуючи і рішення Конституційного Суду України, який зазначає, що положення Основного Закону нашої держави стосовно незалежності суддів, яка є невід'ємним елементом статусу суддів та їх професійної діяльності, пов'язані з принципом поділу державної влади та обумовлені необхідністю забезпечувати основи конституційного ладу, права людини, гарантувати самостійність і незалежність судової гілки влади.

В юридичній енциклопедії незалежність суддів визначається як один з головних конституційних принципів правосуддя, на основі якого формується правове положення судді в державі (Юридична енциклопедія, 2002: 130). Незалежність судді «служує забезпеченню верховенства права та інтересів осіб, які прагнуть неупередженого правосуддя» (Рекомендації, 2010).

Незалежність суддів є чи не ключовим елементом їхнього статусу. Так, В.М. Кравчук та О.М. Юхимюк кваліфікують незалежність суддів як один з статусних принципів правового статусу суддів, до яких вони також відносять: принцип єдності статусу суддів; принцип взаємозв'язку прав і обов'язків суддів; принцип недоторканності суддів; принцип самостійності суддів; принцип неупередженості (безсторонності) суддів; принцип незмінюваності суддів (Кравчук, Юхимюк, 2019: 108).

Як зазначено в Декларації щодо принципів незалежності судової влади, прийнятої Конференцією голів верховних судів країн Центральної та Східної Європи від 14 жовтня 2015 року, органи законодавчої та виконавчої влади зобов'язані дбати про авторитет судової гілки влади і, коментуючи судові рішення, не повинні критикувати їх до тої міри, яка може підірвати довіру суспільства до судової влади (Декларація, 2015). Крім того, повноваження законодавчої та виконавчої влади, що можуть впливати на виконання суддями своїх функцій, їх винагороду, умови праці чи ресурси, не повинні використовуватися для погроз чи тиску на конкретного суддю, суддів чи судову владу в цілому.

У Висновку Консультативної ради Європейських суддів (КРЕС) № 18 (2015) під назвою «Позиція судової влади та її відносини з іншими гілками державної влади в умовах сучасної демократії» підкреслюється, що «незалежність суддів не є прерогативою чи привілеєм і надається їм не для захисту власних інтересів, а в інтересах принципу верховенства права й усіх, хто прагне та очікує справедливості. Незалежність судової влади – засіб забезпечення неупередженості суддів» (Висновок, 2015).

З огляду на особливу роль судової влади як важливого самостійного учасника політичного життя країни, який активно впливає на правову систему країни, її організацію, розвиток і стабільність, С.В. Прилуцький наголошує, що її носії – судді при здійсненні правосуддя повинні бути незалежними і неупередженими

(Прилуцький, 2012: 50). Погоджуємося з висновком цього вітчизняного науковця про те, що «якщо судова влада в особі її представників не здобула необхідного рівня незалежності, існує велика ймовірність перетворення правосуддя на фарс, а судів – на інструмент політичних розправ» (Прилуцький, 2012: 60).

Незалежність суддів є основною передумовою функціонування самостійної й авторитетної судової влади, здатної забезпечити об'єктивне й безстороннє правосуддя, ефективно захистити права і свободи людини і громадянина (Галайденко, 2010).

Питання гарантій незалежності суддів як складової їхнього статусу неодноразово були предметом розгляду вітчизняного органу конституційної юстиції. В одному з своїх рішень Конституційний Суд України зазначив, що «професійні судді виконують конституційну функцію – здійснення правосуддя, чим обумовлений їх спеціальний правовий статус. При його визначенні законодавець уповноважений встановлювати спеціальні вимоги для зайняття таких посад» (Рішення КСУ, 2011).

Крім того, інші науковці розглядають питання самостійності суддів та їх незалежності як гарантію захисту прав і свобод людини та громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, а також інтересів суспільства і держави (Струс-Духнич, 2012: 7). Такий підхід обґрунтовується, по-перше, конституційним положенням про те, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом (ст. 55 Конституції України), а, по-друге, змістом статті 6 Європейської конвенції з прав людини. Вказана стаття гарантує право на справедливий суд, одним з елементів якого є незалежний суд. Адже Конвенція передбачає, що «кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення».

В.А. Цувіна зазначає, що «у своїй прецедентній практиці ЄСПЛ розглядає питання саме особистої незалежності судді під час розгляду конкретної справи. У якості гарантій останньої можна виділити такі аспекти: особливість призначення на посаду судді та звільнення з неї; тривалість та стабільність строку повноважень; неможливість усунення з посади; фінансове та соціальне забезпечення суддів; незалежність від зовнішнього впливу на суддю з боку інших суддів та судів вищих інстанцій, органів виконавчої та законодавчої гілок влади, а також сторін процесу; наявність зовнішніх атрибутів незалежності» (Цувіна, 2014: 108).

У своїй дисертації М.М. Кухта виокремив наступні юридичні властивості незалежності суддів: 1) наявність чіткої сфери дії. Незалежність судді має місце виключно при здійсненні повноважень, визначених чинним законодавством, ...даний принцип поза рамками судового процесу не існує; 2) рівень будь-якого різновиду незалежності (зовнішньої чи внутрішньої) суддів тісно пов'язаний та залежить від особистісних якостей судді, таких як: стійкість до впливу, наявність почуття відповідальності за прийняте рішення перед законом та суспільством, відчуття обов'язку (професійного та морально-етичного); 3) застосування принципу незалежності відповідно під час відправлення правосуддя передбачає уміння досконало володіти знанням законодавства, а також приймати судові рішення виключно з урахуванням фактичних обставин справи, без будь-яких втручань чи впливу; 4) незалежність суддів є міжгалузевим принципом відправлення правосуддя, а також гарантією здійснення справедливого судочинства. Порушення цієї фундаментальної засади, на думку науковця, тягне за собою підірвання авторитету судової гілки влади, існування суддівського свавілля, зловживання суддею своїми правами (Кухта, 2019: 60).

Аналіз чинного законодавства, а особливо Закону України «Про судоустрій і статус суддів» дає змогу підсумувати, що положення ст. 48 цього закону містить в собі ключові гарантії незалежності судді: особливий порядок призначення, притягнення до відповідальності, звільнення та припинення повноважень; недоторканність та імунітет судді; незмінюваність; визначений процесуальним законом порядок здійснення правосуддя, таємниця ухвалення судового рішення; заборона втручання у здійснення правосуддя; відповідальність за неповагу до суду чи судді; окремий порядок фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, установленим законом; належне матеріальне та соціальне забезпечення судді; функціонування органів суддівського врядування та самоврядування; визначені законом засоби забезпечення особистої безпеки судді, членів його сім'ї, майна, а також інші засоби їх правового захисту; право судді на відставку.

Заборона будь-якого впливу на суддю з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, а також з боку фізичних та юридичних осіб та їх об'єднань має імперативний характер та передбачає юридичну відповідальність. До речі, Європейський суд з прав людини неодноразово констатував в свої рішеннях випадки неправомірного втручання вищих органів державної влади в здійснення правосуддя в Україні (Рішення ЄСПЛ). В свій час, з огляду на практику численних звернень депутатів до суддів, які стосувалися певних судових справ, Верховний Суд України у постанові Пленуму від 13 червня 2007 року № 8 «Про незалежність судової влади» надав роз'яснення, в тому числі про таке: «... Звернення народного депутата України з вимогою чи пропозицією до судів, голів судів або безпосередньо до суддів з питань здійснення правосуддя у конкретній справі є неприпустимим і не підлягає розгляду. Залежно від характеру і змісту таких запитів та звернень їх слід розцінювати як втручання в судову діяльність». В своїй останній Щорічній доповіді «Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні», Вища Рада Правосуддя підсумувала, що в 2019 році значно скоротилася кількість випадків втручання у діяльність судді щодо здійснення правосуддя з боку народних депутатів України та депутатів місцевих рад, які не є учасниками судового процесу.

Іншим важливим критерієм незалежності суддів є принцип незмінюваності, який, на думку Консультативної ради європейських суддів, потрібно втілити на найвищому рівні у внутрішньому праві. В Україні саме на конституційному рівні закріплено, що судді призначаються на посаду безстроково. Це нове поло-

ження Конституції України є результатом внесення змін до Основного Закону держави в 2016 році в зв'язку з проведенням нової судової реформи, яка була направлена на забезпечення незалежності судової гілки влади. Однак, аналізуючи ці конституційно-правові положення, вітчизняні науковці приходять до висновку, що ці зміни є неоднозначними, оскільки вони мають підвищувати незалежність суддів, однак на практиці доводиться констатувати про послаблення цього ключового елементу їхнього статусу (Прилуцький, 2017: 73).

Особливу увагу Консультативна рада європейських суддів звертає на потребу забезпечення незалежності окремого судді при виконанні ним своїх функцій від будь-якої внутрішньої судової ієрархії. Адже незалежність судів залежить не тільки від свободи від будь-якого необґрунтованого зовнішнього втручання, а й свободи від необґрунтованого впливу, що може в деяких ситуаціях виходити з позиції інших суддів. Загалом, аксіомою є й те, що при винесенні рішення у справі суддя не повинен діяти за наказом або за вказівкою третьої сторони як у рамках, так і поза судовою владою.

Для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування доброчесного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів, в Україні створений колегіальний, незалежний конституційний орган державної влади та суддівського врядування - Вища рада правосуддя.

Відповідно до положень Закону України «Про Вищу раду правосуддя», на цей орган покладається ціла низка функцій, здійснення яких спрямоване саме на забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя. Так, Вища рада правосуддя, серед іншого:

1) веде і оприлюднює на своєму офіційному вебсайті реєстр повідомлень суддів про втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, проводить перевірку таких повідомлень, оприлюднює результати та ухвалює відповідні рішення;

2) вносить до відповідних органів чи посадових осіб подання про виявлення та притягнення до встановленої законом відповідальності осіб, якими вчинено дії або допущено бездіяльність, що порушує гарантії незалежності суддів або підриває авторитет правосуддя;

3) вносить на розгляд зборів відповідного суду подання про звільнення судді з адміністративної посади у разі невиконання ним рішення Вищої ради правосуддя;

4) звертається до суб'єктів права законодавчої ініціативи, органів, які уповноважені приймати правові акти, із пропозиціями щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя;

5) звертається до прокуратури та органів правопорядку щодо надання інформації про розкриття та розслідування злочинів, вчинених щодо суду, суддів, членів їх сімей, працівників апаратів судів, злочинів проти правосуддя, вчинених суддями, працівниками апарату суду.

Роль Вищої Ради правосуддя надзвичайно важлива в забезпеченні суддівської незалежності, та й національне законодавство наділяє її цілою низкою повноважень, які мали б сприяти утвердженню незалежної судової гілки влади в нашій державі. Однак, як свідчать події останнього року, важливі для забезпечення суддівської незалежності органи – Вища Рада Правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів, Рада суддів України – втягнуті в гучні скандали, які підривають авторитет судової гілки влади.

Минулий досвід формування складу ВРП та ВККС свідчить про політизацію цього процесу та значний вплив політикуму та органів влади на судову гілку. Кадрові питання формування таких важливих для забезпечення суддівської незалежності органів супроводжувалися гучними скандалами та численними судовими справами. Водночас варто розуміти, що «кадрове наповнення ВРП має велике значення, оскільки незалежність ВРП є наріжним каменем незалежності всієї судової влади», про що влучно зазначено в Альтернативній доповіді «Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні» за 2019 рік. (Альтернативна доповідь, 2019: 7). Експерти Центру політико-правових реформ, проаналізувавши діяльність ВРП в 2019 році, застерігають, що «протиправне використання механізмів притягнення суддів до юридичної відповідальності є істотною загрозою суддівській незалежності» (Альтернативна доповідь, 2019: 23). На сьогодні гостро стоїть питання відновлення діяльності ВККС, вирішення питання перевірки на доброчесність членів ВРП. Поки розробляється комплексна судова реформа, для врегулювання окремих нагальних питань судової гілки влади був розроблений проект Закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності Верховного Суду та органів суддівського врядування, який вже встигла оцінити Венеціанська комісія, надавши свій висновок на початку жовтня цього року, акцентувавши увагу на таких важливих питаннях як: повна автономія нової ВККС, можливості залучення міжнародних експертів до відбору членів ВККС лише як тимчасовий захід, необхідності перевірки членів ВРП на доброчесність.

У контексті дослідження питання належного забезпечення незалежності суддів та недопустимості посягань на неї варто проаналізувати кілька останніх рішень вітчизняного органу конституційної юрисдикції. Перш за все, на увагу заслуговує Рішення КСУ № 10-р/2020 від 28 серпня 2020 року, в якому в черговий раз Конституційний Суд України нагадав, що «обмеження суддівської винагороди є посяганням на гарантії незалежності суддів». Загалом, проблема неналежного фінансування судової гілки влади в 2020 році створює реальну загрозу належному функціонуванню судів, здійсненню правосуддя, а й відповідно – захисту прав та свобод особи. Однак предметом розгляду в КСУ було зміна розміру суддівської винагороди, в зв'язку з встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19. Розглядаючи цю справу Конституційний Суд України зауважив, що з огляду на ситуацію, що склалася, заробітна плата, грошове забезпечення працівників, службових і посадових осіб органів законодавчої та судової влади поставлені в залежність від виконавчої влади. При цьому КСУ не виключає

допустимість обмеження відповідних виплат, однак лише за умов воєнного або надзвичайного стану. Крім того, такого роду обмеження має запроваджуватися пропорційно, із встановленням чітких часових строків та в жорсткій відповідності до Конституції та законів України. Водночас Конституційний Суд України висловив думку, що таке обмеження також може застосовуватися й до суддів, однак після закінчення терміну його дії втрачені у зв'язку з цим обмеженням кошти необхідно компенсувати відповідними виплатами, оскільки суддівська винагорода є складовим елементом статусу судді, визначеного Конституцією України.

Найбільш цікавим, на нашу думку, в контексті аналізу проблеми незалежності судової гілки влади від виконавчої є Рішення КСУ №13-рп від 28 жовтня 2020 року (Рішення КСУ, 2020), яке набуло широко розголосу в нашій державі. Здійснивши аналіз повноважень та прав Національного агентства з питань запобігання корупції, яке є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізацію державної антикорупційної політики, цей Суд прийшов до висновку, що його контрольні функції мають прямий і безпосередній вплив на судову гілку влади, зокрема на суддів системи судоустрою та суддів Конституційного Суду України при виконанні (здійсненні) функцій правосуддя або конституційного контролю. Ми не надаватимемо оцінку цьому рішенню, але той факт, що дане рішення має негативний вплив на імідж судової гілки влади в Україні, є беззаперечним.

Висновки. Загалом, аналіз чинного вітчизняного законодавства дає змогу стверджувати, що основні його положення щодо гарантування незалежності суддів більшою мірою відповідають міжнародним та європейським стандартам, однак нині не вдається побудувати незалежну судову гілку влади, якій довіряє суспільство. Доводиться констатувати, що гарантії незалежності суддівської гілки влади на практиці мають декларативний, формальний характер. Цілком погоджуємося з думкою Ю.Є. Полянського (Полянський, 2011), що для забезпечення реальної незалежності суддів не досить нормативного закріплення основних стандартів суддівської незалежності, а важливе реальне їх втілення життя та, на наше глибоке переконання, політична воля та висока правова свідомість кожного. У цьому контексті варто звернути увагу на Звіт, підготовлений Європейським комітетом із питань правового співробітництва, в якому експерти наголошують, що «наступним кроком, після розроблення нормативно-правової бази й положень щодо запровадження механізмів захисту незалежності судової влади, буде гарантування належної реалізації відповідних положень задля досягнення цілі, для якої вони були ухвалені. Реальна проблема нормативних актів полягає не стільки в їх ухваленні, скільки в їх ефективному застосуванні» (Конференція, 2016). Тому ми переконанні, що проблема забезпечення суддівської незалежності потребує подальшого наукового дослідження, а також переосмислення з боку суддівського корпусу, органу суддівського самоврядування та, звичайно, законодавця.

Список використаних джерел:

1. Висновок № 18 (2015) Консультативної ради європейських суддів щодо позиції судової влади та її відносини з іншими гілками влади в умовах сучасної демократії. URL: [http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(print\)/58F4A4D76AACFD0C2257D87004971A6](http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(print)/58F4A4D76AACFD0C2257D87004971A6)
2. Галайденко Т. До питання розмежування категорій «принцип незалежності суддів» та «гарантії його реалізації». *Вісник Вищої ради юстиції*. 2010. № 3. С. 28 – 40. URL: <http://www.vru.gov.ua/Docs/a031110.pdf>
3. Декларація щодо принципів незалежності судової влади, прийнята Конференцією голів верховних судів країн Центральної та Східної Європи від 14 жовтня 2015 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU15093>
4. Кравчук В.М., Юхимюк О.М. Статусні принципи правового статусу суддів. *Електронне наукове видання підготовлене у науковому партнерстві із Всеукраїнською Асамблеєю докторів наук з державного управління*. 2019. С. 104-120. URL: <http://maup.com.ua/assets/files/expert/5/8.pdf>
5. Кухта М.М. Конституційно-правові засади формування корпусу професійних суддів: порівняльно-правове дослідження. *Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.02. – конституційне право; муніципальне право*. Ужгород, 2019. 189 с.
6. Кучинська О.П., П., Циганюк Ю.В. Системність поняття «незалежність суду». *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 4. С. 94 – 100.
7. Незалежність суддів. *Юридична енциклопедія*, т. 4. : В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр.енцикл., 2002. 720 с.
8. Полянський Ю.Є. Незалежність судді – правова і соціальна цінність. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2011. Т. 10. С. 80-90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nponyua_2011_10_9
9. Посилення незалежності та неупередженості судової влади як передумова верховенства права в державах-членах Ради Європи. Конференція високого рівня міністрів юстиції і представників судової влади. Софія (Болгарія), 21-22 квітня 2016 року. URL: <https://rm.coe.int/1680666602>
10. Прилуцький С.В. Незмінюваність суддів в Україні: конституційно-правове регулювання та проблеми реалізації// *Публічне право*. №1. 2017. С.73 – 82.
11. Прилуцький С.В. Вступ до теорії судової влади (Суспільство. Правосуддя. Держава): *Монографія*. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2012. 317 с.
12. Про відновлення довіри до судової влади в Україні: Закон України від 08.04.2014 № 1188-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-18#Text>
13. Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні: Аналітична доповідь за 2019 рік / Р. Куйбіда, Р. Смалюк, М. Серета. К.: Центр політико-правових реформ, 2020 [електронне видання]. URL: <https://rpr.org.ua/news/stan-zabezpechennia-nezalezhnosti-sudiv-v-ukraini-al-ternatyvna-dopovid-za-2019-rik/>
14. Рекомендації CM/Res (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів «Незалежність,

- ефективність та обов'язки». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38#Text
15. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини четвертої статті 26, частини третьої статті 31, частини другої статті 39 Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ (справа про стаж для зайняття посади судді в апеляційних, вищих спеціалізованих судах та Верховному Суді України) від 5 квітня 2011 року № 3-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-11>
 16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України „Про запобігання корупції“, Кримінального кодексу України №13-рп/2020. URL: <http://www.ccu.gov.ua/docs/3260>
 17. Справа «Агрокомплекс проти України» (Заява № 23465/03)/ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_973#Text; Справа "Совтрансавто-Холдинг" проти України" (Заява N 48553/99). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_043#Text
 18. Струс-Духнич Т.В. Судова влада в період розбудови громадянського суспільства: теоретико-правові аспекти. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень. Львів, 2012.
 19. Цувіна Т.А. Незалежність суду як елемент права на суд у цивільному судочинстві. *Юрист України*. 2014. № 2. С. 101–109.

References:

1. Deklaratsiia shchodo pryntsyviv nezalezhnosti sudovoi vlady [Declaration on the principles of independence of the Judiciary], pryiniata Konferentsiieu holiv verkhovnykh sudiv krain Tsentralnoi ta Skhidnoi Yevropy vid 14 zhovtnia 2015 roku. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU15093> [in Ukrainian].
2. Halaidenko T. Do pytannia rozmezhuвання katehorii «pryntsyv nezalezhnosti suddiv» ta «harantii yoho realizatsii» [To the question of differentiation of categories «principle of independence of judges» and «guarantee of judicial independence»]. URL: <http://www.vru.gov.ua/Docs/a031110.pdf> [in Ukrainian].
3. Kravchuk V.M., Yukhymyuk O.M. Statusni pryntsyvy pravovoho statusu suddiv [Status principles of legal status of judges]. S. 104-120. URL: <http://maup.com.ua/assets/files/expert/5/8.pdf> [in Ukrainian].
4. Kuchynska O. P. (2016) Systemnist poniattia "nezalezhnist sudu" // *Visnyk kryminalnoho sudochynstva* [Systematic Character of the Concept of «Independence of the Judiciary»]. Kyiv: TOV "Pravova Yednist". № 4. S. 94-100 [in Ukrainian].
5. Kukhta M.M. (2019) Konstytutsiino-pravovi zasady formuvannya korpusu profesiinykh suddiv: porivniialno-pravove doslidzhennia [Constitutional and legal principles of forming the corps of professional judges: a comparative legal study]. Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata yurydychnykh nauk zi spetsialnosti 12.00.02. – konstytutsiine pravo; munitsypalne pravo. Uzhhorod. 189 s. [in Ukrainian].
6. Nezalezhnist suddiv [Independence of judges] // *Yurydychna entsyklopediia*, t. 4. : V 6 t. /Redkol.: Yu.S. Shemshuchenko (holova redkol.) ta in. – K.: Ukr.entsykl., 2002. 720 s. [in Ukrainian].
7. Polianskyi Yu. Ye. (2011) Nezalezhnist suddi – pravova i sotsialna tsinnist [Judge's independence — legal and social value] // *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiia»*. T. 10. S. 80-90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nponyua_2011_10_9 [in Ukrainian].
8. Posylennia nezalezhnosti ta neuperedzhenosti sudovoi vlady yak peredumova verkhovenstva prava v derzhavakh-chlenakh Rady Yevropy [Strengthening the independence and impartiality of the judiciary as a prerequisite rule of law in the member states of the Council of Europe]. Konferentsiia vysokoho rivnia ministriv yustytzii i predstavnykiv sudovoi vlady. Sofiia (Bolharia), 21-22 kvitnia 2016 roku. URL: <https://rm.coe.int/1680666602> [in Ukrainian].
9. Pro stan zabezpechennia nezalezhnosti suddiv v Ukraini: Analitychna dovovid za 2019 rik [On the state of ensuring the independence of judges in Ukraine: Analytical report for 2019]. URL: <https://rpr.org.ua/news/stan-zabezpechennia-nezalezhnosti-sudiv-v-ukraini-al-ternatyvna-dopovid-za-2019-rik/> [in Ukrainian].
10. Pro vidnovlennia doviry do sudovoi vlady v Ukraini [On restoring confidence in the judiciary in Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 08.04.2014 № 1188-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-18#Text> [in Ukrainian].
11. Prylutskyi S. (2017) Nezminiuvanist suddiv v Ukraini: konstytutsiino-pravove rehuliuвання ta problemy realizatsii [Irremovability of judges in Ukraine: the legal adjusting and problems of realization is constitutional] // *Publichne pravo*. №1. S.73-82 [in Ukrainian].
12. Prylutskyi S.V. (2012) Vstup do teorii sudovoi vlady (Suspilstvo. Pravosuddia. Derzhava) [Introduction to the theory of the judiciary]: *Monohrafiia*. K.: Instytut derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy, 317 s. [in Ukrainian].
13. Rekomendatsii CM/Rec (2010) 12 Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam shchodo suddiv «Nezalezhnist, efektyvnist ta oboviazky» [Recommendation CM/Rec (2010) 12 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on judges "Independence, efficiency and responsibilities"]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38#Text
14. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 49 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) okremykh polozhen chastyny chetvertoi statii 26, chastyny tretioi statii 31, chastyny druhoi statii 39 Zakonu Ukrainy „Pro sудоустрий і статус суддів“ (справа про стаж для зайняття посади судді в апеляційних, вищих спеціалізованих судах та Верховному Суді України) від 5 квітня 2011 року № 3-рп/2011 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-11>
15. Rishennia KSU u spravi za konstytutsiinym podanniam 47 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) okremykh polozhen Zakonu Ukrainy „Pro zapobihannia koruptsii“, Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [Decision of the Constitutional Court of Ukraine]. URL: http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/13_p_2020.pdf
16. Sprava «Ahrokompleks proty Ukrainy» (Zaiava № 23465/03) [Case of Agrokompleks v. Ukraine]/ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/23465/03>

- gov.ua; Sprava "Sovtransavto-Kholdynh" proty Ukrainy" (zaiava N 48553/99) [Case of Sovtransavto Holding v. Ukraine, Application no. 48553/99]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_043#Text
17. Strus-Dukhnych T. V. (2012) Sudova vlada v period rozbudovy hromadianskoho suspilstva: teoretyko-pravovi aspekty [Judicial authority during the period of civil society development: theoretical and practical aspects]. Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata yurydychnykh nauk za spetsialnistiu 12.00.01 – teoriia ta istoriia derzhavy i prava; istoriia politychnykh ta pravovykh uchen. Lviv.
 18. Tsvina T.A. (2014) Nezalezhnist sudu yak element prava na sud u tsyvilnomu sudochynstvi [Court's independence as an institutional element of the right to a court in civil procedure] // *Yuryst Ukrainy*. № 2. S. 101–109.
 19. Vysnovok № 18 (2015) Konsultatyvnoi rady yevropeiskykh suddiv shchodo pozytsii sudovoi vlady ta yii vidnosyny z inshymy hilkamy vlady v umovakh suchasnoi demokratsii [The position of the judiciary and its relations with the other powers of state in a modern democracy]. URL: [http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(print\)/58F4A4DD76AACFD0C2257D87004971A6](http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(print)/58F4A4DD76AACFD0C2257D87004971A6)

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.3.2.30>

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СУДУ ПРИСЯЖНИХ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ, ЄВРОПИ ТА США

Віка Смірнова

*аспірант кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)
ORCID ID: 0000-0003-0096-1461*

Анотація. Статтю присвячено порівняльному аналізу суду присяжних в цивільному судочинстві європейських країн, Сполучених Штатів Америки і України, висвітленню особливостей функціонування інституту народного представництва в різних національних правових системах, дослідженню можливостей імплементації європейського і міжнародного досвіду в судову систему України з метою вдосконалення функціонування суду присяжних. Зроблено висновок, що закордонний досвід залучення присяжних до розгляду цивільних справ може бути частково застосований, але з врахуванням особливостей національної правової системи й готовності судової гілки влади до роботи в новому режимі. На нашу думку, враховуючи судову практику європейських країн, найбільш ефективним є запровадження в цивільне судочинство України змішаного суду присяжних, але не тільки в окремому провадженні, а й в межах позовного провадження. Враховуючи вищевикладене, потребують більш детального наукового дослідження питання щодо тих категорій цивільних справ, до розгляду яких доцільно й ефективно залучати присяжних.

Ключові слова: присяжні, суд присяжних, лава присяжних, цивільне судочинство, змішаний суд, класична модель суду присяжних.

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE JURY TRIAL IN CIVIL PROCESS OF UKRAINE, EUROPE AND THE USA

Vika Smirnova

*Graduate Student at the Department of Civil Law and Procedure
National Academy of Internal Affairs (Kyiv, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0003-0096-1461*

Abstract. The article is devoted to a comparative analysis of the jury in the civil proceedings of European countries, the United States of America and Ukraine, highlighting the functioning of the institution of public representation in various national legal systems, exploring the possibilities of legal implementation of European and international experience in the judicial system of Ukraine in order to improve the functioning of the jury. It is concluded that the foreign experience of involving jurors in civil cases can be partially applied, but taking into account the peculiarities of the national legal system and the readiness of the judiciary to work in the new regime. In our opinion, taking into account the case law of European countries, the most effective is the introduction of a mixed jury in the civil proceedings of Ukraine, but not only in a separate proceeding, but also in litigation. Given the above, more detailed scientific research is needed on those categories of civil cases in which it is appropriate and effective to involve jurors.

Key words: jury, jury trial, civil proceedings, mixed court, classic model of jury trial.